

343 981

БІБЛІОТЕКА
Інституту
Франкознавства

3 ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ІВА

ВЕЛИКОМУ КАМЕНЯРЕВІ

СТАНІСЛАВ ~ 1956

ДО СТОРІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ІВАНА ФРАНКА

ВЕЛИКОМУ
КАМЕНЯРЕВІ

СТАНІСЛАВСЬКЕ ОБЛАСНЕ ВИДАВНИЦТВО

1956

Збірник підготували Станіславське обласне літературне об'єднання та обласне управління культури. Рекомендується для гуртків художньої самодіяльності

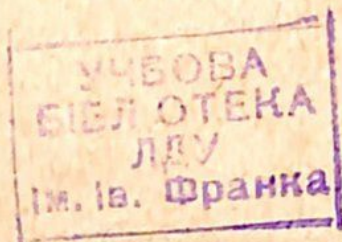
ЛЬВІВСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кабинет франкознавства

ЛДУ ім. Ів. Франка

Inv. № ~~3975~~

373981

*Наша ціль—людське щастя і воля,
Розум владний без віри основ,
І братерство велике, всесвітнє,
Вільна праця і вільна любов.*

І. Я. ФРАНКО.

ВЕЛИКИЙ СИН ВЕЛИКОГО НАРОДУ

Поет-Каменяр, титан праці, богатир мислі й духу — так образно називають радянські люди славного сина України, геніального письменника і вченого, великого революційного демократа Івана Яковича Франка.

В героїчній напрузі сил, сповнений творчої наснаги і жаги, понад 40 років виступав Франко як поет і прозаїк, драматург і перекладач, критик і публіцист, історик літератури і фольклорист, популяризатор марксизму і видавець. Гідна подиву його багатогранна кипуча діяльність! Достойний невмирущої слави його напружений титанічний труд!

Працелюбність і наполегливість, скромність і сердечність, безмежну любов до вітчизни і жагучу ненависть до її поневолювачів — ці чудові риси свого характеру передав великий народ своєму великому синові. І, як могутній велет, піднявся Франко з глибин рідного народу, увібравши в себе силу його духу, його незламну волю, його непохитну віру в світле прийдешнє.

Послідовник Т. Г. Шевченка і російських революційних демократів, І. Я. Франко належав до тієї революційно-демократичної інтелігенції другої половини ХІХ — початку ХХ століття, яка, зазнавши впливу ідей марксизму-ленінізму, близько стояла до пролетарського визвольного руху, невтомно і рішуче боролася за повалення поміщицько-капіталістичного ладу.

Весь свій велетенський труд письменника і вченого Франко підпорядкував великій меті — боротьбі за визволення трудового народу від соціального і національного

гноблення. Кровно і духовно зріднений з народом, він вважав своїм священним обов'язком служити йому художнім словом, своїм талантом, боротися за його свободу і щастя.

Виступаючи з нагоди святкування його 25-річного ювілею, І. Я. Франко говорив:

«Яко син селянина, вигодуваний твердим мужицьким хлібом, я почуваю себе до обов'язку віддати працю свого життя тому простому народові!..».

Великий Шевченко, затаврувавши презирством ліберально-дворянських писак — «віршомазів», «марнотрагелів чорнила й паперу», вимагав від письменника бути, насамперед, громадянином, борцем за інтереси народу. Слідом за Шевченком Франко так проголошував мету своєї письменницької і наукової діяльності, своє кредо:

«В усій своїй діяльності бажав я бути не поетом, не вченим, не публіцистом, а поперед усього чоловіком».

Людина великої душі і глибокого розуму, сповнена творчого горіння і бажання служити народові, І. Я. Франко мужньо боровся проти всіх чорних сил реакції: проти австро-угорської монархії з її «свинською конституцією» і польської шляхти з її пихатою претензією «од можа до можа», проти українського буржуазного націоналізму з його лжепатріотизмом і попівщини та Ватикану — цієї отруйної трухлявини світу.

Сильне, пристрасне слово Каменяра і сьогодні стоїть на варті інтересів радянського народу і трудящих усіх країн. Як гострий і неуцерблений меч, воно нещадно разить ідеологів клерикального мракобісся, буржуазного націоналізму — всіх ворогів прогресу, миру і соціалізму.

В похмуру, тяжку добу довелось жити, працювати і боротися письменникові. В історичних умовах переходу від капіталізму до його найвищої стадії — імперіалізму Галичина, що входила до складу Австро-Угорщини, була економічно і політично відсталою колонією клаптикової імперії. Під потрійним гнітом — капіталістичним, феодално-поміщицьким і національно-колоніальним — стояли трудящі західноукраїнських земель. Прикриваючись облудним патріотизмом, галицько-українська буржуазна інтелігенція, так звані «народовці» і «москвофіли», була

насправді вірним лакеєм, прислужником монархії. Її політика, за влучною характеристикою М. Коцюбинського, була «політикою рабів».

Однак крізь темряву відсталості, крізь задушливу атмосферу тодішнього суспільнополітичного життя, під впливом марксистської літератури і визвольного руху в Росії на західноукраїнські землі пробиваються світлі промені революційних ідеалів. Передові віяння, що йшли зі Сходу, викликали невтримний потяг Івана Франка до Росії, до передової російської культури. І він з запалом, переборюючи заборони і перешкоди, які чинила реакція, читає і перечитує твори російських письменників-реалістів, революційно-демократичну літературу. Особливо сильний вплив на молодого письменника поруч з поезією Шевченка зробили твори Белінського і Герцена, Чернишевського і Добролюбова, Некрасова і Салтикова-Щедріна.

Про благородний гуманізм передової російської літератури, про її волелюбні і революційні ідеали Франко писав:

«Коли твори літератур європейських нам подобались, порушували наш смак естетичний і нашу фантазію, то твори росіян мучили нас, порушували наше сумління, будили в нас чоловіка, будили любов до бідних та покривджених».

Органічна єдність письменника з життям народу, зв'язок з визвольним рухом, засвоєння передових традицій української, російської і світової літератур, знайомство з марксизмом — все це було основою формування матеріалістичного революційно-демократичного світогляду та літературно-естетичних поглядів І. Франка — великого гуманіста-народолюбця.

Автор «Каменярів» і «Мойсея», бориславського циклу і «Украденого щастя» відкрив нові обрії в розвитку української класичної літератури, підніс її на нову вершину світової слави. В творчості Франка, наснаженій визвольним рухом робітничого класу і селянства та соціалістичними ідеалами, так відчутні подуви весни — епохи пролетарської революції і соціалізму, і тому він такий близький і дорогий нам, радянським людям.

Від чистого серця промовляючи про болі і страждання народу, письменник висловив його найзавітніші помисли і мрії, його прагнення бути господарем своєї землі, своєї долі.

Трудящим Прикарпаття Іван Якович Франко особливо дорогий і рідний.

Тут, на Станіславщині, в похмурі роки австро-угорської монархії письменник чув не тільки стогін і прокляття уярмленого трударя-бідняка. Крізь десятиліття тут вчувалися йому звитяжні поклики Довбуша і опришків, що піднялися для розплати з панами-гнобителями. Тут, як і по всій Галичині, він відчув і побачив, як штурмують темну скелю капіталістичного світу нові борці — його брати-каменярі.

В ранній повісті «Петрії і Довбушуки», написаній ще в студентські роки, письменник широко використав народні легенди, перекази й пісні, що побутували на Станіславщині, і воскресив героїчні образи опришків і їх ватажка Довбуша, показав великі духовні сили народу.

У 1880 році, ув'язнений в Коломийській тюрмі, Франко серед ряду народних улюблених ним пісень записує відому пісню про Довбуша «Ой, попід гай зелененький».

В той же час він пише тут полум'яно-кличні рядки «Вічного революціонера», створює чудовий цикл віршів «Думи пролетарія», розпочинає поему «Панські жарти». В цих творах, як і в бориславських оповіданнях та повістях, відбився зв'язок письменника з робітничим рухом, вплив соціалістичних ідей, Комуністичного Маніфесту Маркса і Енгельса. Вперше в українській літературі Франко оспівує нового героя дня — «продуцента», робітника-пролетаря. Він славить віковичну боротьбу народів за «поступ, щастя й волю», висловлює віру в непереможність революційної справи, вітає «розвидняючийся день» — наближення нового життя, кращого майбутнього.

В різні періоди свого життя Франко перебував у Косові і Нижньому Березові, в Калуші і Станіславі, в Криворівні та багатьох інших містах і селах Станіславщини.

Завжди і всюди улюблений, письменник був щирим порадиником і дорогим гостем в колі трудящих селян, робітників, передової інтелігенції. Зате поліцейські пси за

наказом властей полювали за ним на кожному кроці, вбачаючи в ньому небезпечного «соціаліста». У 1880 році, переслідуваний владою, від голоду і хвороби Іван Якович Франко мало не вмер в Коломиї, проживши, як він пише в автобіографічному листі, «страшний тиждень у готелі». Однак і тут тяжко хворий письменник продовжує писати і створює оповідання про жах тюремного життя — «На дні».

У гірських селах Жаб'ївського району — Криворівні, Довгопіллі і Буркуті — цих мальовничих куточках карпатської природи — Франко разом із своєю родиною відпочивав і лікувався майже щоліта, починаючи з 1902 до 1914 років. Тут він зустрічається, веде дружні сердечні розмови з Лесею Українкою та Михайлом Коцюбинським, які приїздили сюди на лікування, а також з Василем Стефаником, Марком Черемшиною, Наталією Кобринською.

В останні роки свого життя І. Франко робив численні подорожі по містах Галичини, виступав з публічним читанням своїх творів. Поему «Мойсей» поет читав у Коломиї, Косові та інших містах. Двічі виступав І. Франко з читанням своєї революційно-патріотичної поеми в Станіславі: перший раз — у 1910 році перед семінаристами, другий раз — у 1914 році в залі «Української бесіди» (нині вул. Чапаєва, 24). Виступи поета, його живе слово западали в серця, глибоко зворушували слухачів.

Перебуваючи на Прикарпатті, Франко уважно приглядався до життя, вивчав народну поетичну творчість, в якій, як у дзеркалі, відбилася психологія народу, його мрії і прагнення, родинно-побутові стосунки.

Глибокий знавець і тонкий цінитель народної мудрості, І. Франко з любов'ю висловлювався про гуцульські пісні, коломийки і приповідки, збирав і записував їх, заохочував до збирання друзів і знайомих.

Відчуваючи в народній поезії могутню духовну силу, яка додавала снаги, кликала до життя і боротьби, І. Франко і за тюремними мурами не залишав народної пісні, яку він у вірші «Пісня і праця» назвав «сердечною дружиною». На прохання письменника в коломийській тюрмі співав йому народні пісні товариш по ув'язненню

Ф. Батовський. Тут же Франко записував народні твори і з уст товаришів, і ті, що знав особисто.

Народна поезія була животворним джерелом, з якого письменник радісно черпав теми, мотиви, образи для власної творчості. Із золотих зерен, густо розсипаних по широкому полю народної творчості, Франко чародійною рукою вирощував нев'янучі квіти поезії.

На народне життя, на народно-поетичну творчість і кращі традиції літератури великий письменник орієнтував літературну молодь.

Зігріті теплом Франкового генія, на Прикарпатті виростили видатні самобутні письменники-демократи, гордість української класичної літератури — Василь Стефаник, Лесь Мартович, Марко Черемшина. Під безпосереднім впливом І. Франка писали свої кращі твори Михайло Павлик, Степан Ковалів, Наталія Кобринська.

Іван Франко і його учні та послідовники — Василь Стефаник, Лесь Мартович, Марко Черемшина — були предтечами славної когорти революційно-пролетарських письменників західноукраїнських земель — Степана Тудора, Олександра Гаврилюка, Ярослава Галана, Петра Козланюка.

У Франка, свого великого попередника, вчаться радянські поети, прозаїки, драматурги художнім словом відтворювати «нове життя», в прихід якого твердо вірив Каменяр.

У Франка, свого великого попередника, вчаться радянські літературознавці, критики, фольклористи наукової глибини аналізу і широти узагальнення і підносять на новий, вищий рівень науку, в силу якої твердо вірив Каменяр.

Навік возз'єднаний народ, що дав світові Шевченка і Франка, гордим «хазяїном домовитим» ходить сьогодні «по своїм полі», споруджує заводи, електростанції, міста, освоєно нові багаті землі — творить комуністичний світ. Як золота зоря в яскравому сузір'ї, «вогнистим видом» засіяла Україна «у народів вольних колі», в братній родині народів Радянського Союзу.

І, як живий, великий син її на повний голос гордо заявляє цілому світові:

*...Я син народа,
Що вгору йде, хоч був запертий в льох.
Мій поклик: праця, щастя і свобода.*

Український народ; народи Радянської Вітчизни, країн народної демократії і трудящі всього світу віддають глибоку шану пам'яті І. Я. Франка, чий поклик до праці, до щастя і свободи зливається з покликом мільйонів миролюбних людей земної кулі.

Григорій САВ'ЮК

ІВАНОВІ ФРАНКУ

Щиру правду ми читаєм
з невмирущих творів:
жило панство у достатках,
бідні люди — в горі.

Ти за кривди ті мужицькі
боровсь проти пана,
бо й у тебе кров та билась,
що в хлопа Івана.

В тебе вчились ми науки,
як жити нам треба:
самим правду здобувати,
а не ждати з неба.

Сиву голову схиляю,
шлю уклін Франкові.
Серед нас, поете, жити
будеш в серці й слові.

У НИЖНЬОМУ БЕРЕЗОВІ

П'є земля п'янке цвітіння маю.
Шумовинням — вишень пелюстки.
Чути, як, зростаючи, буяє
Зелень трав на березі ріки.

Над рікою променів тремтіння.
Плесо збите сонячним веслом.
За рікою ліс торкнувся сині,
Ніби беркут зведеним крилом.

Ну, а далі — там лягли дороги,
Розсікли простори, мов мечі.
Це ж по них не раз томив він ноги,
У Березів Нижній ідучи.

Щоб розмову в Геника в хатині
Повести з біднотою села...
Отаким живе він і донині,
Бо народна пам'ять зберегла

Блиск очей його далекозорих,
Дужі руки сина коваля,
Силу слів, що може збурить море,
Що народ на подвиг окриля.

А старі і досі пам'ятають
Дружній потиск дужої руки...
П'є земля п'янке цвітіння маю,
Шумовинням — вишень пелюстки.

РІПНИКИ

На толоці зібрались ріпники
На робітницьку, на народну раду.
Розмови б'ють — то плескотом ріки,
То клекотом, то ревом водоспаду.
То затихають в розпалі на мить.
Лише на мить.

А потім — буря знову.
Хвилюється Бенедьо і мовчить.
О, як почать! Яке шукати слово,
Щоб увійшло одразу у серця
І вивело байдужих із спокою.
За все життя, мабуть, хвилина ця
Найбільш таки була йому важкою.
Що скаже він — мулярський помічник,
Щоб кожен став другому рідним братом?
Чи ти, Бенедьо, до біди не звик,
Щоби не міг про неї розказати?
Згадай Дрогобич, матір ізгадай,
Закладини будинку в Гаммершляга.
Нужду, що вже хлюпоче через край.
Хай людське горе дасть тобі відвагу.
Скажи отак, якби сказать хотів
Матусі рідній, батькові промовив.
І вже в очах палає в нього гнів,
Карбує правди сила кожне слово.
І Прийдиволя раптом просіяв,
Сень Басараб розправив плечі ширше.
І знов гуде робочий Борислав.
Чи ж ми не люди, чи ж ми за інших гірші!
А він на сірім камені стоїть,
Щасливий, що почав велике діло.
За відчуття єднання — кожну мить
Віддать готовий все життя, всі сили.
І вже не чує гомону юрби:
Чуття нове, незнане і звабливе,
Зове йти шляхами боротьби,
Що приведуть у світ новий, щасливий.

ІВАН ФРАНКО В КРИВОРІВНІ

Зелені Синиці, Говерла,
В п'янкім ароматі Ігрець,
Між ними село Криворівня —
Тут жив наш славетний співець.
Мов бачу я: біля хатини
Сидить на м'якій він траві,
До нього знайомі, сусіди
Несуть свої болі живі.
Сідають кругом біля нього,
Він з ними розмову веде, —
Всі слухають слово поради...
А потім у гори іде —
І радо його супроводять
Гуцульські хлоп'ята малі,
Казки його слухають мудрі,
Збирають гриби в кошелі.
А часом самотній на скелю
Виходить в задумі завжди,
Вдивляється в синії гори,
Вслухається в шуми води.
Сюди Коцюбинський приходить,
Сідає на лавці одній —
І довго між ними розмова
Пливе про народ трудовий.
У ночі, безсоннії ночі,
Він думи глибокі снує,
А рано, лиш схід заясніє,
До творчої праці встає...
Хоч дні ті давно за горою,
Не вкрились травою сліди
Великого сина народу —
У серці живе він завжди.

ФРАНКО ЧИТАЄ «МОЙСЕЯ»

В передбуремнім дальнім році,
На схилі днів, у сяйві слави
Читав поет у Станіславі
Свого «Мойсея». А було це
У залі «Бесіди» тісному.
Ось вийшов він — і в залі тому
Чекання тиша розкололась:
Він був старий уже і хворий,
Та зазвучав поета голос
По-молодечому бадьорий.
«Народе мій»...», як грому звуки,
Слова гарячі пролунали.
І всім у серце западали
Його душі глибокі муки
І мрій високих поривання —
І про братерство, і про волю,
І про воскресний день повстання,
І про Вкраїни світлу долю...
Високий лоб... А сірі очі,
Глибокодумні очі строгі
Вдивлялись в даль крізь темінь ночі
І крізь пільму глухих острогів.
Ти, Австріє, — тюрма народів,
Кайданним дзвоном осоружна!
Он там на Сході, ріднім Сході,
Трудящий люд підводить мужньо
Свободи сонце у Росії.
Там — революція народна...

І вся світилася в надії
Душа поета благородна.
Його ж слова звучали дужче
Про те, як путь народ простелить
В країну щастя. Він — це велет.
Народу воля — невмируща.
Він — не юрба тупа і сіра:
Коли героя сумнів крушить,
Коли герой загубить віру, —
Його він кине й далі рушить.
Він обійде його байдуже
Самотнього, в німій розпуці.
Нового він народить мужа
В шуканнях, в radoщах і в муці.
Народ повісить фарисея,
Поб'є камінням словоблуда.
Революційного Мойсея
Народить він і славить буде.
...Поет скінчив. Овацій буря
У вікна вдарила і в двері,
Аж стрепенулась ніч похмура...
І так від роду і до роду
Гримить хвала із уст народу
Співцю-революціонеру.

Кабінет франкознавства

МДУ ім. Ів. Франка

Інв. № 3945

373981

Олексій ШТОЙКО

ПІСНЯ ПРО КАМЕНЯРА

Ми, щасливі, братньою сім'єю
Всі шануем сина коваля.
Де не глянеш — радістю людською
Повниться уся моя земля.

Земляки твої не знають горя, —
Роздробили молотом граніт.
Вересень їм показав дорогу
У новий комуністичний світ.

Встань, поете, встань і подивися
На квітучий гордий Борислав.
Ти б ніколи Сеня Басараба
У радянським місті не впізнав.

Ти в борні гострив перо разюче,
Торував до щастя людям шлях.
Ти не вмреш ніколи, Каменяре,
Будеш вічно жити у серцях.

188-18

КАРТКА

Вертають з гір в село з грибами діти.
Жмути квіток на кожному топірці.
Веселим сміхом серце обігрите,
Франко йде з ними — кошик у руці.

А ось і камінь — час для відпочинку.
Спинились діти біля Харюків.
— Ходи сюди, білоголовий синку, —
Позвав співець хлопчину, коли сів. —

«Розумник з тебе, Федоре, зростає.
Вже скуштував ти досить кривд і мук.
Мо' чув — Тараса в нас забороняють.
Бояться: пута спадуть з наших рук!

Збиткуються пани над нашим горем,
Отрутою гадючою жала
Шевченка раді витравить з історії,
Із серць народних вирвати дотла...».

І змовк співець. Лише сльозу гарячу
На білу хвилю виніс Черемош.
«Не бійся, хлопче, бачиш я не плачу... —
Самого ж слабість кидала у дрож.

— За те, що вмієш так гриби збирати,
Щоб, як Тарас, сміливим виростав,
Візьми сю картку до своєї хати...» —
І на звороті пам'ять написав.

...Як плин води, майнуло сорок років.
Не стих — вирує Чорний Черемош.
Лиш білий камінь зберігає спокій,
Де дедю слабість кидала у дрож.

А на стіні у Харюковій хаті,
Як заповіт Шевченка і Франка,
Що будуть люди вільні і багаті,
Висить та картка в білих рушниках.

„ЛИС МИКИТА“ І НОВІ ШТАНИ...

ОПОВІДАННЯ

Ні, здається, цієї весняної неділі з мого босоногого дитинства я ніколи не забуду! Ось, послухайте лише...

Вранці сестра Марія внесла в хату цебер, налила гарячої води і гукнула на піч:

— Ану, злазь сюди, най тебе трохи вишурую...

Іншим разом я нізащо не дався б їй у руки. Ого-го! Отак свиснув би попри неї надвір, аж курява б пішла. Але нині тікати не хочеться. Ще звечора онде на цяткованій скатертині лежать для мене новісінькі штани. Правда, я вже друге літо ходив у штанах, але ж які то були штани! Пхе-е!.. Зрібні, товсті, перешиті мамою з старих татових... А ці —білесенькі, як сніг, повісняні та ще й з червоною мережечкою на рубцях. Ей, що не кажіть, але таких штанів, мабуть, в цілому селі і з свічкою не знайти!..

Тому я покірним телятком нагинаюся над цебром і невдовзі стою посеред хати, чистесенький, розпарений і такий червоний, як маківка.

Від хвилювання я й не пам'ятаю вже, як опинився в штанах. Сестра підв'язала їх тонесеньким очкурком, щоб не спадали, обсмикала ззаду сорочку. Мати підкачала знизу, аби не виповзати в болоті.

— Ану, пройдися по хаті, парубче, — каже мати.

— Еге, та ти, диви, справді вже парубок, нівроку, — озивається з лави батько.

Я пропускаю татові слова повз вуха.

— Мамо, пустіть надвір...

— Не мороч голови! Ось я обпораюсь та й до церкви підемо.

— Пустить побігати, мамо...

— Та йди вже... Тільки гляди ж, за ворота не виходь. Я тебе гукну, чуєш? Чекай-бо, носа витру...

Я вириваюся з маминих рук і вітром вилітаю надвір. З призьби зривається перелякано сірий котище, ошкірюється на штани, настовбурчує шерсть, а далі з голосним нявкотом шмигає під повітку.

— Га-га-га! — хватаюся за живіт. — Тю, дурний, злякався...

З-за плота чути знайомий свист, і я шпарко чимчикую до воріт. Тут, злодійкувато оглянувшись на хату, обережно вислизнув на вулицю, де на мене чекає Семен Прокопів. Семен старший на два роки і вже не одні штани подер. Тому своєю обновою його не здивую. В нього бліде веснянкувате обличчя з маленькою цибулиною замість носа і довгі відтопирені вуха.

— А дивись, що я маю, — витягає раптом з-за пазухи якусь книжку Семен.

У мене аж очі засвітилися. Знав бісів Семен, чим до мене під'їхати. За цікаву книжку та ще й з малюнками я, здається, сорочку з себе оддав би...

— Ану, покажи, покажи, — пристав я до Семена, як реп'ях до овечої вовни.

— На, чоловіче. Але дивись, не слинь карток, як наш дяк у церкві. Це мені вчора тато в місті купив. «Лис Микита» називається...

Справді, з новенької обкладинки зиркнув на мене розмальований звір з довжелезним, як мітла, хвостиком. Та ще й смачно облизується, наче багач після масного обіду. Я голосно пирскнув у кулак.

— Ти чого, мой, регочеш?..

— Це... що, про нашого в'їта книжка, так, Семене?..

— Ну й придумав! — образився той. — Будуть, чоловіче, про отого слинявого Микиту ще й книжки писати, агій!..

— А чому нашого в'їта лисом у селі дражнять, га?..

— Ет, — махає зневажливо рукою Семен. — З тобою говорити, то треба, бігме, зо три миски кулеші з'їсти. Ходім краще до мене та й почитаємо трохи.

— Е, ні, — зітхнув журно. — Я з мамою до церкви йду.

— Гі-гі-гі! — заіржав Семен.

— Еге, добре тобі говорити, коли твій тато до церкви не ходить і тебе не пускає... Бо він, люди кажуть, си... си... сициліст, — вдавився я цим словом, як гарячою картоплиною.

— Соціаліст, дурню! — поважно промовляє Семен. — То ти не йдеш?

— Мама битимуть, — несміливо озираюся на хату. Але там, видно, про мене забули, і я не знаю, що робити...

— Ну, то як хочеш, — запихає за пазуху книжку Семен. Він байдуже сплюнув крізь зуби, як старий, і поволи поплентався вулицею.

Я ще раз оглянувся на хату. Ні, ніхто мене не гукає...

— Семене, агов! — догнав я його біля Базишиної стодоли, і ми, не змовляючись, залопотіли босими ногами, аж собаки на всьому кутку завалували. Ми вмощуємося під оборогом на торішній соломі, що тхне цвіллю і мишами, і Семен береться за книжку. Я присуваюся ближче, щоб через плече розглядати малюнки. А Семен відкашлюється і починає:

*Надійшла весна прекрасна,
Многоводна, тепла, ясна,
Мов дівчина у вінку...*

Ой, і славно читав чортів Семен! Ну, кажу вам, не читає, а ніби розповідає, а ти сидиш і лише очима з великого дива блимаєш. А вже як добереться до смішного місця, то, бігме, держись-таки добре за живіт, аби від сміху до біди не луснув очкур на людське посміховище... Був у нашому селі дячок дуже сильний до письма, але де-де-де отому гугнявому «господи помилуй» до Семена. Який вже я, як веретено, вертлявий, а от читає Семен, а я навіть, повірте, про свої штани забув. Здається, якби так міг, то б у Семенів рот з ногами ускочив. Ні, таких пригод я ще зроду-віку не чув... Ех, і книжечка!..

Отямився щойно тоді, коли Семен раптом замовк і чогось задумався.

— Читай, читай-но далі, — підганяю я його пошепки.

— А далі вже нема, — зітхає Семен. — Я вже, чоловіче, до кінця дочитав...

— Брешеш! — вириваю в нього книжку з рук і з жалем бачу, що він не бреше.

— А ти, чоловіче, либонь правду говорив отам коло воріт, — повертає Семен до мене своє веснянкувате обличчя. — Чого кліпаєш очима, забув? Ну, про нашого вїйта... Йому якби причепити хвіст ззаду, то, бігме, викапаний Лис Микита. Х-хо!.. Лише в голову заходжу, чоловіче, звідки оцей Франко так добре нашого вїйта знає...

Відповісти я так і не встиг, бо з вулиці почулись голоси.

— З церкви йдуть! — зриваюся з трепетом. — Ой, і всиплють мені вдома доброго бобу! А все через тебе!..

— Не журися, дурний, на обід якраз потрапиш вчасно, — сміється собі на соломі Семен.

Але я вже його не слухаю. Сплигую миттю з оборога і городами, щоб ближче, чешу хутко додому. «Ех, якби так поспіти, поки хатні з церкви прийдуть»...

Та біля вїйтового перелазу чекала мене нова напасть. Не встиг я перемахнути Гапчині грядки, як із-за багачевих малин вигулькнув кудлатий Циган. А най же тебе!.. Мене обілляв холодний піт. Страх додав сили тікати, і я дрібонув від нього щодуху поміж хатами наосліп, бо клятий Циган ось-ось за п'яти вчепиться зубищами.

На щастя був недалеко перелаз, я перелетів через нього і... з головою пірнув у густі бур'яни. Ух-х! Матінко рідна!.. Мене раптом, мов окропом, ошпарило, і я отетерів на місці з несподіванки. Не пам'ятаю вже, як вистрибнув з кропиви очманіло, як пекучий біль пригнав мене до хати!..

— А тебе де півдня носило? — зустріла мене в сінях мати, але глянувши на мої ноги, вдарила об поли руками: — Гей, вороже, а штанята де так заповзав та визеленив, га? Ой, ходи до хати, ходи-но, най шкуру з тебе спущу!..

* * *

Отак я з Франковим «Лисом Микитою» вперше познайомився. Давненько це було, а пам'ятаю, як нині...

Іван БОГДАНОВ

ВОГНІ СВОБОДИ

П'еса на одну дію.

ДІЙОВІ ОСОБИ

Іван Якович Франко

Ілько

Мазурак

Цвях

Марина

Сович

Андрій — син Франка

Перший робітник

Другий робітник

} робітники

КАРТИНА ПЕРША

Дія відбувається на початку ХХ століття в селищі карпатських нафтовиків, недалеко від Борислава. Маленька робітнича хата, вбогі меблі. На стіні портрет Тараса Шевченка.

Біля столу сидять Мазурак, Цвях і Сович.

Цвях. А де ж Ілько? Щось забарився нині. Хто буде зібрання проводити?

Мазурак. Поки прийде, поговоримо й так. У нас на закові цього тижня було два нещастя: урвалася линва, і робітник забився, в другій ямі земля прорвала кішницю і на смерть засипало копача.

Сович. І в нас були нещасні випадки.

Цвях. У нас задуха задушила ріпника, бо млинок по-псувався. Гей, люди, доки то буде? Щоднини мусить хтось гинути. І то де? В такій мізерній ріпнянській Східниці.

Мазурак (підвівся, рішуче). Все то робить захланність. Пан хоче якнайдешевше будувати закіп, аби тільки до нафти швидше дістатися. До роботи з книжкою робітника не прийме.

Цвях. Вірно кажеш, Мазурак! Хлоп із села для нього найвигідніший. Як загине, ніхто за нього не має права запитати і карі не треба платити.

Пауза.

Мазурак (з жалем). Люди добрі! Та ж у світі робітники якимось гуртуються. А ми що, гірші від них, без розуму?

Цвях. Читали ми вчора книжку про ріпників. Там докладно написано, що маємо робити. Ілько збирався дістати тую книжку, щоб дочитати сьогодні.

С о в и ч. Цікаво!

Входить Ілько. Вітаються.

М а з у р а к (напівлагідно, напівсуворо). А ти, Ільку, де так запізнився?

Ц в я х. Чи то так тобі пасує?

І л ь к о. Цитуйте! Я ось що приніс. (Передихнувши). Читати будемо. (До Совича і Мазурака). Про нас написано.

М а з у р а к. Що то в тебе — газета якась?

І л ь к о (витягнувши книжечку з кишені). Часопис.

Всі обступають Ілька, розглядають журнал.

І л ь к о. І не газета і не книжка. Тут видруковано повість про ріпників.

М а з у р а к. Як же то називається? Хто писав?

Ілько кладе журнал на стіл.

Ц в я х (читає). Світ.

М а з у р а к (перегортає сторінки журналу). Ого-го! Тут про Борислав написано.

С о в и ч. А хто написав?

І л ь к о. Франко Іван.

С о в и ч. Чи не нагуєвицький то чоловік? Ваш краян, Ільку?

І л ь к о (гордо). Так, мій земляк. Таку книжку тяжко дістати. Я прочув про неї в Дрогобичі. А нині будемо власну студіювати. Ледве випросив у продавця один примірник. Не хотів продавати. Казав, що вже хтось інший замовив. Але я не пішов з крамниці, поки не продав. Я ладен був би вдвічі більше грошей дати за такий скарб.

М а з у р а к. Видно, варта річ.

І л ь к о. Прошу вас, як будете читати, не слиньте пальців, не загинайте карток, не лягайте грудьми на книжку.

С о в и ч. Байку розповідаєш. Не така то вже й дорога річ, мабуть.

І л ь к о. Ви, Сович, дуже хитрі. Не знаєте що за книжка, а вже оцінку даєте...

Ц в я х. Облиш, Ільку, його. Сович завжди з якимись витрибеньками. Давайте читати.

І л ь к о. Я вже прочитав. Ото ж простудіюємо окремі місця. Решту перекажу. Згода?

Г о л о с и. Згода!

І л ь к о. Прошу лишень карток не слинити.

Ц в я х. Добре тобі казати, а як я своїми задубілими пальцями відгорну? (Показує руки).

І л ь к о (бере журнал, читає). «Сонце досягало вже полудня. Годинник на ратушевій вежі швидко й плачливо вибив одинадцятую годину. Від громади веселих, гарно повбираних панів обивателів дрогобицьких, що походжали по «плантах» коло костьолу в тіні цвітучих каштанів, відділився пан будівничий і, вимахуючи блискучою паличкою, перейшов через вулицю до робітників, зайнятих при новорозпочатій будові».

С о в и ч. Воно не так і цікаво...

Ц в я х. Тобі не цікаво, а нам хочеться послухати.

С о в и ч. Вже ні слова не можна сказати.

І л ь к о. Не втямиш так, то візьми почитай сам.

С о в и ч. Коли так, то давай! Попробую. (Бере журнал, читає). «Ну, ну, — крикнули робітники і налягли на підойми, щоб підважити камінь догори. Всі серця мимоволі дрижали. Робітники, посинівши від натуги, держали камінь на підоймах над ямою...».

Ц в я х (зітхнувши). Та чи то не про мене там написано?

М а з у р а к. Агій на тебе, Цвяше! Про всіх то нас говориться. Думаєш я себе не впізнав?

І л ь к о. Дай я ще.

С о в и ч. Ще маю охоту. (Читає). «І скоїлась та важна переміна серед бориславських робітників несподівано швидко. Аж самі наші знайомі побратими, котрі дали перший товчок до тої переміни, аж самі вони здивувалися, видячи, яким голосним відголосом лунають над Бориславом їх слова. Навіть самі недовірливі з-поміж них, котрі нерадо гляділи на перемену в цілях і роботі побратимства, навіть брати Басараби, видячи, як пильно хапають ріпники їх слова і як живо розвивають їх далі по-своєму, почали щиріше приставати до нового руху».

Ц в я х. О, о! Тепер ще краще розумію.

М а з у р а к. І я теж. Тільки Сович читає, ніби драбинястим возом по грудді їде. Хай Ілько знову береться до роботи.

Г о л о с и. Бери, бери, Ільку, книжку.

І л ь к о. Краще перекажу. Будемо обговорювати книжку. Більшість же читала. Краще поговоримо. (Помовчавши). Франко пише: всяка кривда мусить бути укарана, всяка неправда мусить пімститися, і то ще тут, на сім світі, бо що за суд буде на тім світі, цього ми не знаємо.

Всі сміються.

М а з у р а к. Файно вчить.

І л ь к о. Карбуючи всі ті дрібні часткові кривди, ми не можемо забувати загальну. Адже і найменша кривда, яку терпить робочий чоловік, це частка тої загальної, що всіх нас давить і гризе до кості. От написано! Живих людей бачиш. (Перегортає сторінки, читає). «Розійшлися побратими. Тільки старий Матій сидів у куті під стіною, а давно погасла люлька випала йому з зубів і лежала на поділку. Так само Андрусь і Бенедьо сиділи мовчки, кожний на своїм місці, кожний зайнятий своїми думками».

С о в и ч. За косою так чоловік не упріє, як за книжкою.

Ц в я х. І думки годі позбирати. Розбігаються, мов курчата від квочки. І звідки той Франко так знає життя ріпників?

І л ь к о. Він високу школу кінчив у Львові. Але за селян стоїть і за простих людей. Вже три рази за це сидів у криміналі.

М а з у р а к. Такого пани на свій бік не перетягнуть. Бач, як пише.

І л ь к о. Добре розповів про бунт. Люди, каже, заревіли не своїм голосом. Чи ви посліпли, кричали. Та чому не видите, що чоловіка забили перед вашими очима. Бийте череватих злодіїв, — хтось гукнув. Бий! — заревіло в тій хвилі з усіх боків, аж земля затремтіла. Бий пиявок.

То було так, ніби іскра в соломі впала. В одній хвилі весь мир став, мов не той.

Більше терпіти люди не мали сили.

С о в и ч. Якби-то вони так само думали і так же чесно з нами поступали, то тоді, певно, і ми мусили б їм дорівнятися, а то й випередити їх.

І л ь к о. Хто вони? Хто? Чого ти завжди загадками говориш?

С о в и ч. Вороги наші.

Ілько. Так би і казав. А ще треба додати: коли правда зв'язана, а неправда має ніж у руках, то я боюсь, що доки правда по правді розв'яжеться, неправда й зовсім заріже її.

Цвях. Хорошу річ Франко Іван дав людині. Шматки нашого життя на папері списав.

Ілько. О, ні, не так воно буде! Неправді довго не жити. Коли приступати до неправди, то вже цілою громадою. Кожний з нас мусить пристати на це діло, руку приложити має...

Цвях. То ж як руку приложити?

Мазурак. Спілку організувати проти капіталістів. Так, Ільку?

Ілько. Вірно!

Сович. Досить! Все зрозуміло.

Цвях. Ні! Мусимо поміркувати добре об тім, що пропонує Мазурак.

Ілько. А може ще почитаємо?

Мазурак. Трохи передихнемо.

Ілько. І то правда. З нашою грамотою важко всю книгу осилити відразу.

Цвях. На інший раз відкладемо. А взагалі шкода залишати таку річ. Гляди, ще чогось навчимося від Франка.

Мазурак. Як же нам далі бути?

Ілько. Забирайте, товариші, голос по черзі.

Цвях. То все правда, що тут написано. *(Кладе руку на журнал)*.

Сович. Але, відай, той кожух не на нас шитий.

Ілько. В тебе, Совичу, щось не те на душі.

Сович. І чого ти до мене причепився? Вже й слова не вільно промовити.

Мазурак. Говори щось інше. А чому ти гадаєш, що кожух не на нас шитий?

Цвях. А де маємо побратимів? Кожний же то в нас Франків Бенедьо? Це ж найважливіша річ!

Ілько. Знайдемо! Про все рішать маси робітників. Треба якнайбільше людей притягти до гурту.

Мазурак. Вважаю, що найважливіше для початку — це каса допомоги. Без того ні кроку не рушимо.

Цвях. Гадаю, що найперше хтось за старшого має бути в нас.

М а з у р а к. Само собою. Обрати ватагів маємо і касу закласти.

Входять перший і другий робітники і Марина.

М а р и н а. Чи приймаєте і нас до бесіди?

І л ь к о. Просимо сідати.

Робітники і Марина сідають. Ілько ходить по хаті.

М а р и н а. Чули ми, що ви, Ільку, книжку гарну маєте. Таку, що вчить жити ріпників.

Ц в я х (жартома). Є, є така. Тільки ж то для ріпників, а не для жінок.

М а р и н а. Тю на тебе! Невже я не так гну спину, як ти?

І л ь к о. Не до жартів, товариство. Цвях радить обрати комітет робітничий.

М а р и н а (підвелася). Так, твоя правда, братіку, іншого виходу нема. Капіталісти проти нас, а ми проти них. Еге-ге! Нас он скільки. Робітників мільйон, мабуть, буде. Ми сила, люди!

Ц в я х. Нема чого боятися. За правду станемо, то щось ліпше буде.

С о в и ч (пройшовся по хаті). З усього бачу, що ви щось страшне й велике задумали, хоч сам собі не можу вяснити, відки це у вас взялося.

І л ь к о (сердито). Звідки взялося? До твоєї значить печінки ще не дійшло. До твого серця не потрапили, бачу, іскри, які жевріють повсюди. Он в Росії робітники не дивляться буржуям в зуби.

С о в и ч. Ох! Ти, Ільку, гарячий. Горюю об тім, чи буде у вас досить сил, щоб зробити те, що думаєте.

Ц в я х. Помовч, Сович! Ти щось не туди голоблі спрямував. Розділюєш нас з собою. Вагаєшся? Боїшся?

М а р и н а. Таких Совичів ще багато буде на нашому шляху. Видно в нього в душі не те, що в усіх ріпників. (Підходить до Совича). Хто ж ви, вуйку?

С о в и ч (перелякано). Я... я... Сович.

М а р и н а. Бачимо! Не знаємо от тільки, чи не підкупили тебе хазяї.

С о в и ч. Що ви? Що ви? (Задкує до дверей, вибігає з хати).

Цвях. Отак би й давно. І у Франка у книзі такий, здається, є. Є, Ілька?

Ілька. А пригадуєте, як там робітники також гадали, чи зародить з того сім'я, що сіяли, утроє чи вдсятеро?

Цвях (киває головою). Так, так! Бач молодший, то все пам'ятає.

Мазурак. Добиваймось підвищення платні. Доки мої діти пухнутимуть з голоду!

Цвях. А моїм, гадаєш, краще живеться?

Голоси. Наші діти також мруть з голоду.

Ілька. То що ж робимо?

Цвях. Жадання маємо виробити наші до хазяїв.

Мазурак. Як ти думаєш, Ілька? Варті слова Цвяха?

Ілька. Варті. Це найголовніше! Поставимо такі вимоги, котрі мають нам не тільки влегшити щоденну працю і життя, а й додадуть нам сил.

Цвях. Запиши, Ілька так... Як же його висловити те, що на серці... Ми... ми... Вимагаємо, аби всюди робітник не мав страху, стаючи до роботи, що скалічиться, а то й на смерть заб'ється. Линви не повинні відриватися, а за копи обвалюватися на людей.

Ілька (пише). Вірно! Це поставимо першою вимогою. Хто ще має думки?

Мазурак. Запиши. Робітник, захворівши, теж му- сить одержувати платню.

Цвях. О! Слушно.

Ілька (пише). Ще хто?

Голоси. А про зменшення робочого дня і підвищення платні — забули? Що, і далі працюватимемо за копійки по три чверті доби?

Ілька (пише). Також запишемо! За це також боротимемося не менше, як і за інші вимоги.

Мазурак. Коли не підуть нам назустріч, то — страйк.

Цвях. Годі терпіти знущання! Та ж ми також люди!

Ілька. Самі не станемо до роботи, доки не задоволь- нять хазяї наші вимги, і других не допустимо до роботи. Від цього, знайте, багато залежатиме.

Мазурак. А як зробимо це?

Ілька. Розішлемо своїх людей по селах. Ми з Цвяхом за це візьмемося. Розкажемо селянам, що, ставши до роботи замість нас, вони зроблять велику шкоду не тіль-

ки ріпникам, а й собі. Гадаю, що селяни послухають нас.

Ц в я х. Певно!

М а з у р а к. Хіба так!

М а р и н а. Тільки так! Ілько має рацію. А для керівництва старших треба. Комітет пропоную обрати. Як тільки хазяї не задовольнять наших вимог, комітет оголосить страйк. Пора справді братися за здобуття прав на людське життя.

Г о л о с и. Вірно каже Марина!

М а з у р а к. Коби здибатися з Ільковим крайном Франком. Він би навчив, що маємо робити, з котрого кінця починати.

І л ь к о. А хіба в його книзі немає тої науки? *(Читає)*. «Борислав не сміється... Борислав зуби зціпив, з силами збирається». Не вчора ж написав Франко про це. Час минув. Та ж робітники ще більше на ноги стали. Хто за те, щоб обрати комітет?

Г о л о с и. Всі, всі! *(Робітники піднімають руки)*.

М а з у р а к. Обрати Ілька, Марину та й Цвяха.

І л ь к о. То голосуйте, Мазурак. Головуйте на нашому зібранні.

М а з у р а к. Ріпники, підійміть руки за те, щоб обрати Ілька, Марину і Цвяха в комітет.

Всі піднімають руки.

І л ь к о. Тільки без каси допомоги нам ніяк не обійтися. Гроші потрібні. Хіба довго прострайкуємо на голодний шлунок? Будуть такі, що потребуватимуть допомоги. Мазуракові касу доручимо.

Г о л о с и. Згода! Най за касира буде Мазурак!

І л ь к о. Беріть, Мазурак, ось папір та олівець і запишіть мене першим до каси. *(Подає Мазуракові аркуш паперу і олівець. Мазурак сідає до столу)*. Візьміть мої крейцери.

Ц в я х. І мене пиши. *(Виймає з кишені вузлик, розв'язує його і подає Мазуракові гроші)*.

До Мазурака один за одним підходять робітники.

І л ь к о. Іван Франко написав ще й добру пісню. Вивчити б.

ки ріпникам, а й собі. Гадаю, що селяни послухають нас.

Ц в я х. Певно!

М а з у р а к. Хіба так!

М а р и н а. Тільки так! Ілько має рацію. А для керівництва старших треба. Комітет пропоную обрати. Як тільки хазяї не задовольнять наших вимог, комітет оголосить страйк. Пора справді братися за здобуття прав на людське життя.

Г о л о с и. Вірно каже Марина!

М а з у р а к. Коби здибатися з Ільковим крайном Франком. Він би навчив, що маємо робити, з котрого кінця починати.

І л ь к о. А хіба в його книзі немає тої науки? *(Читає)*. «Борислав не сміється... Борислав зуби зціпив, з силами збирається». Не вчора ж написав Франко про це. Час минув. Та ж робітники ще більше на ноги стали. Хто за те, щоб обрати комітет?

Г о л о с и. Всі, всі! *(Робітники піднімають руки)*.

М а з у р а к. Обрати Ілька, Марину та й Цвяха.

І л ь к о. То голосуйте, Мазурак. Головуйте на нашому зібранні.

М а з у р а к. Ріпники, підійміть руки за те, щоб обрати Ілька, Марину і Цвяха в комітет.

Всі піднімають руки.

І л ь к о. Тільки без каси допомоги нам ніяк не обійтися. Гроші потрібні. Хіба довго прострайкуємо на голодний шлунок? Будуть такі, що потребуватимуть допомоги. Мазуракові касу доручимо.

Г о л о с и. Згода! Най за касира буде Мазурак!

І л ь к о. Беріть, Мазурак, ось папір та олівець і запишіть мене першим до каси. *(Подає Мазуракові аркуш паперу і олівець. Мазурак сідає до столу)*. Візьміть мої крейцери.

Ц в я х. І мене пиши. *(Виймає з кишені вузлик, розв'язує його і подає Мазуракові гроші)*.

До Мазурака один за одним підходять робітники.

І л ь к о. Іван Франко написав ще й добру пісню. Вивчити б.

Цвях. Так він і пісні складає? Ох, і краян же в тебе,
Гльку. А ну, що за пісня?

Глько (виходить на середину кімнати, декламує):

*Вічний революціонер —
Дух, що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щастя й волю, —
Він живе, він ще не вмер.*

Мазурак. Складно. А як же її співати? Мелодія яка?
Глько. Цього не знаю. Слова знаю, а музика — не
відаю яка.

Марина стиха наспівує «Вічний революціонер».
Пісню поволі підхоплюють всі.

З А В І С А

КАРТИНА ДРУГА

Барикада на вулиці селища ріпників.
В глибині сцени видніються триноги нафтових вишок.
Мазурак і Марина тягнуть на барикаду ящик.

М а з у р а к. Кажеш, Марино, що і читати і слухати наших вимог не стали хазяї?

М а р и н а. Так! Навіть до будинку не допустили. Жандармів пообіцяли викликати.

М а з у р а к (стискаючи кулаки). Нічого! Нічого, Марино. Пошкодують вони, але буде пізно. А що чути по селах? Як селяни?

М а р и н а. Ілько і Цвях через ріпників, які живуть по селах, домовилися, що ніхто не стане на наше місце.

М а з у р а к. Добре! Коби вони ще й підтримали нас на барикадах.

М а р и н а. Нині мо' того і не буде. Та час такий прийде. Селяни пристануть до робітників.

М а з у р а к. Сумніватися не доводиться. Значить почалося! Бій почався. Ну, Марино, до роботи!

М а р и н а (підіймається на барикаду, виймає з-під поли червоний прапор і встановлює його). Борімося до перемоги. Любою ціною добитися мусимо задоволення своїх вимог. І життя і крові не пошкодуємо за почату справу.

М а з у р а к. В'яжи, дочко, міцно прапор. Щоб ніяка сила не зуміла зняти.

З-за рогу виходить Іван Франко. Вітається. Робітники відповідають.

М а р и н а (до Мазурака). Ну, як?

Ф р а н к о (захоплено). Добре!

Ф р а н к о. Це також правда. Але це не головне. Землю треба обробляти спільно. І ділити її не можна.

За сценою наростає шум.

Входять Ілько, Цвях та кілька робітників. На грудях у них червоні стрічки. Вони несуть на барикаду дошки.

І л ь к о (до Марини). Прапор міцно прикріпила?

М а р и н а. Міцно. Твій краян, Ілька, прийшов до нас (показує на Франка).

І л ь к о. Доктор Франко! Я знав, що він прийде. (Підходить до Франка). Добридень, пане докторе!

Ф р а н к о (вітаючись). Ви з Нагуєвичів? Щось не пригадую. Молоді паростки.

І л ь к о. Батько мій жив під ліском. Приймачук. На межі забито його десять літ тому.

Ф р а н к о. Стривайте! Так то ваш тато приорав дві борозни поміщицького поля і за те смерть дістав. Страшно говорити навіть. Страшно...

І л ь к о. Розбрелася наша родина. Брат до Америки поїхав. В шахті придавило. Мати померла. А я, як бачите, тримаюся.

Ф р а н к о. Це добре. Добре, що ви стали на вірний шлях. Сміливіше ж починайте нове життя. Здається мені, що не можете жити так, як ваші предки. Мусите шукати нових доріг. Як не можна одному взяти біду за роги, треба пробувати гуртом. Громада — великий чоловік. Хай вам в усьому щастить. Піду подивлюся, що діється на околиці.

М а з у р а к. Одному небезпечно. Я з вами.

Франко і Мазурак виходять. Вбігає Андрій.

І л ь к о. О! А це ще чий страйкар в коротких штанах?

А н д р і й. Татка мого не бачили?

Ц в я х (до Ілька). Обережніше. Може хлопець підсланий.

Андрія обступають робітники.

Перший робітник. Диви, хлопчина чийсь пробрався сюди. Звідки ти?

Крізь натовп пробирається Ілько.

І л ь к о. Пропустіть. Пропустіть. (Бере хлопця за голову). Так чий ти?

Марина. А що ви, хіба на цьому розумієтеся? Хотите пристати до ріпників?

Франко. Дивіться, щоб той прапор втримали, щоб на ноги стали.

Марина. А хіба ми не стоїмо?

Мазурак. Злазь, Марино! Ох, ти ж і необережна. Того і дивись жовніри, як гайвороння налетять.

Марина (декламує):

*І зірвався той крик, мов орел,
Над німою юрбою,
Покотився луною до гір:
„До походу! До бою“.*

Франко. Знайомі слова. Мої вірші. (Дістає з кишені хустку, витирає очі).

Голоси за сценою: «Геть цісарську владу! Товариші, не лякайтеся жандармів! Стоятимемо, як російські робітники!». Чути пісню «Вічний революціонер».

Франко. І співають мої вірші. Чим же віддячити простому людові за його повагу до мене? Припав ріпникам до серця мій Гімн революції. Михайло Коцюбинський недавно привіз ноти, написані Лисенком, а пісню вже співають.

Мазурак (підходить до Франка). Ви з робітників чи з панів будете?

Франко (в задумі). Я робітник... Робітник пера.

Марина (схвильовано). Пробачте, що так говорила з вами. Ви, мабуть, краян нашого голови страйкового комітету Ілька — Іван Франко?

Франко. Хіба він з Нагуєвичів?

Марина. Так. Він вас знає.

Франко. От ви, ріпники, страйкуєте. Коли б і село піднялося спільно з вами, та селяни ще роздумують, як їм з біди вибратися. Межі треба покасувати! Досить того, що нас чужі люди помежували. В межах ціле наше нещастя.

Мазурак. Ая. Там бур'янів повно, а вітер насіння по полях розносить. Мав колись два морги ґрунту. Знаю, що то є межа.

А н д р і й. А чому поліція прийшла?

М а р и н а. Ну, ти ж і цікавий. Охороняють робітників.

А н д р і й. Жартуєте?

І л ь к о. Так. Запам'ятай, Андрію, прийде час, коли робітники поховають і їх, і їхніх панів.

А н д р і й. Вуйку, чому вони несуть такі великі таблиці і червоні прапори?

І л ь к о. Скликають людей. Іди сюди, подивимось, що робиться на промислі. Марино, довідайся, як там на вулицях.

Ілько і Андрій підіймаються на барикаду. Марина виходить.

І л ь к о. Бачиш, хлопче, скільки людей вийшло?

А н д р і й. А прапорів скільки!

І л ь к о. Багато, багато. А он і твій татко. На горбку. Бачиш?

А н д р і й. Татку! Тату-у-у!

За сценою лунає пісня. Вбігають Цвях, перший, другий робітники, Марина.

М а р и н а. Злазьте на землю, Ільку! За рогом жандарми.

Ілько і Андрій швидко сходять з барикади.

І л ь к о. Спокійно! По місцях!

Входить Франко.

А н д р і й (біжить назустріч батькові). Тату, тату! Бачив, скільки людей?

Ф р а н к о. Почекай, сину! Хто тут є з членів страйкового комітету?

І л ь к о (підбігає, схвильовано). Щось трапилось?

Ф р а н к о. Поліція схопила Мазурака. Він, що — за касира у вас?

І л ь к о. Цвях, Цвях! Мазурака заарештували. Збирай людей, та мерщій додому. В тебе ж у хаті каса. Треба скриньку з грошима сховати.

Франко і Андрій виходять.

М а р и н а. Дозволь мені, Ільку.

І л ь к о. Ні. Ти тут будеш потрібна.

Входить Сович.

М а р и н а. Сович?

С о в и ч. Хочу бути з вами.

Совича оточують робітники.

І л ь к о. Чи багато жандармів у селищі?

С о в и ч. Було чоловік з двадцять. По дорозі на Львів подалися. Чув, що хазяїн вирішив додати платню. Може розійдемося?

М а р и н а. Продався? Чи хитаєшся? Не знаєш, до якого берега пристати?

С о в и ч. Що ти, що ти, Марино? Я так...

П е р ш и й р о б і т н и к. Не можна так, Марино, людину ображати. Він такий же, як і ми.

Д р у г и й р о б і т н и к. Присягнися, що правду кажеш.

С о в и ч. Щоб я своїх дітей не уздрів. (Озирається).

І л ь к о. Коли клянешся, то ставай знову в ряд з нами. Ставай на барикаду з того кінця. (Показує рукою).

С о в и ч. А в разі жандарми почнуть палити?

І л ь к о. Так ти ж сказав, що вони поїхали.

С о в и ч (озираючись). Поїхали, поїхали. А хіба це не правда?

Сович, задкуючи, виходить.

М а р и н а (підіймається на барикаду, декламує):

*Мов водопаду рев, мов битви гук кривавий,
Так наші молоти гриміли раз у раз;
І п'ядь за п'ядею ми місця здобували;
Хоч не одного там калічили ті скали,
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.*

Входить Франко.

Ф р а н к о. Лупайте цю скалу! Нехай ні жар, ні холод не спинить вас!

І л ь к о (виходить з-за барикади, тисне руку Франкові). Дякуємо вам, докторе. Як хороше, що ви з нами.

Ф р а н к о. Це вам, робітникам, треба дякувати за сміливість. Не здавайтеся!..

Вбігає Цвях.

Ц в я х. Жандари! Жандари за рогом!

За сценою спочатку стиха, а потім на повний голос звучить пісня «Вічний революціонер». Вигуки: «Досить знущань! Ми люди!». Чути постріли. Ілько, Цвях і робітники зникають за барикадою.

М а р и н а. Куди ж ви? Там військо!

Входить Сович.

С о в и ч (стиха). Ага, забігали. Ох, і дадуть вам. Говорив же: давайте розходитись по домах. (Побачив Франка). Тікайте, пане докторе!

Ф р а н к о. Ви тікайте!..

М а р и н а (побачивши Совича). Ех, зрадник! (Кидає в Совича камінь).

Сович вибігає. Франко поволі підіймається на барикаду, стає поруч з Мариною.

Ф р а н к о. Ого, скільки їх. Та що вони можуть вдіяти проти народу. Дивіться, Марино, скільки ріпників, а прапорів червоних, як макового цвіту.

Вони вже на розі вулиці. Бачите? Міцно тримаються робітники. Але вони все ж посуваються.

Постріли, вигуки: «Душителі! Бий їх!».

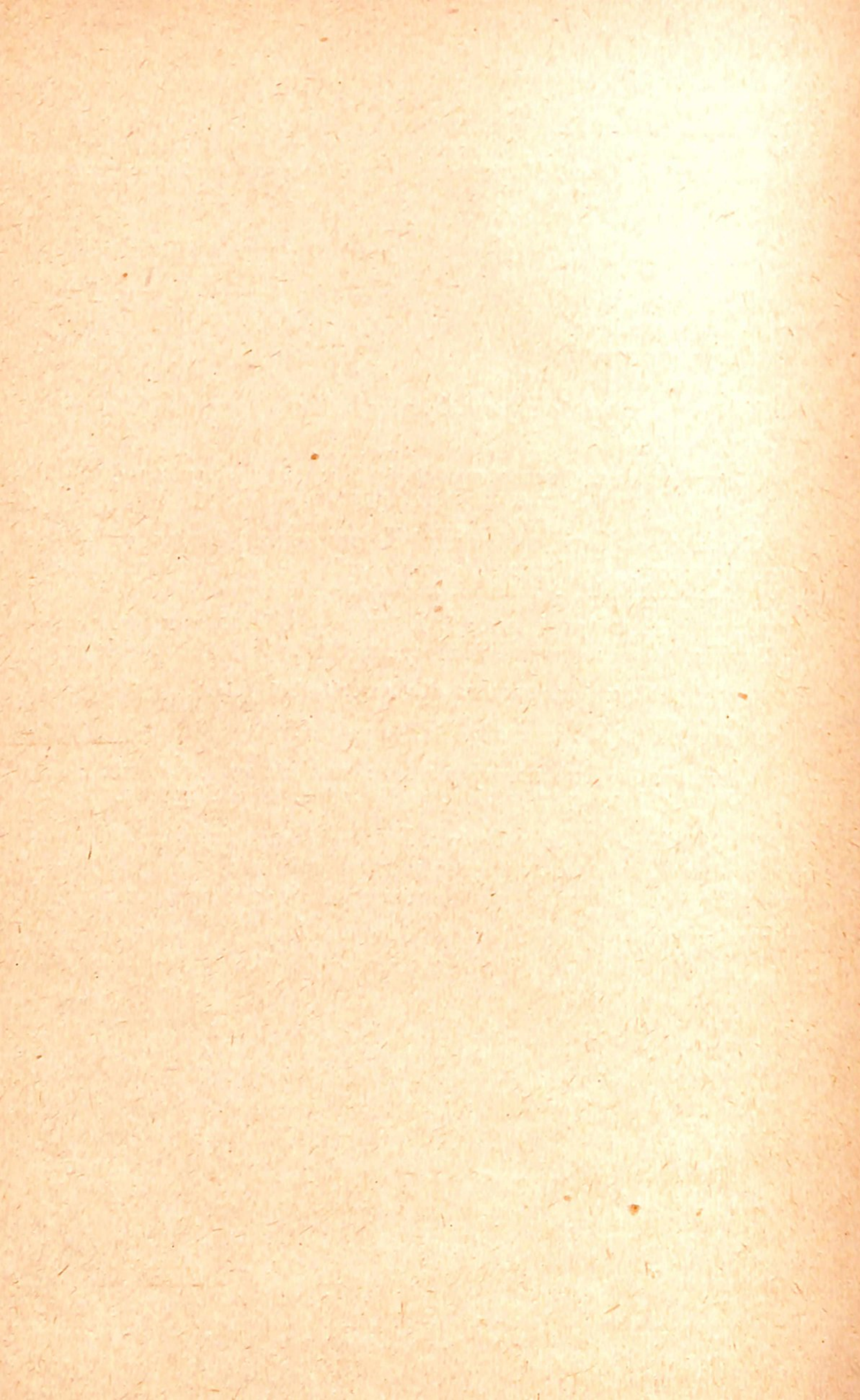
М а р и н а. Не пускайте їх, друзі! Стіймо до кінця!

Постріли. Марина поволі присідає, вхопившись за груди. Пісня «Вічний революціонер». Постріли. Падає прапор.

Ф р а н к о. Дочко! Забили! (Підіймає Марину). Прапор впав. (Піднімає прапор і встановлює на барикаді). Вогонь свободи запалав над Карпатами. Тепер його нікому не загасити!

З А В І С А

З М І С Т

	Стор.
Великий син великого народу	5
Григорій САВ'ЮК. Іванові Франку	12
Борис МЕЛЬНИК. У Нижньому Березові . . .	13
Ріпники	14
Дмитро ОСІЧНИЙ. Іван Франко в Криворівні .	15
Володимир ОМЕЛЬЧЕНКО. Франко читає	
«Мойсея»	16
Олексій ШТОЙКО. Пісня про Каменяра . . .	18
Микола КУБИК. Картка	19
Володимир БАНДУРАК. «Лис Микита»	
і нові штани... (Оповідання)	21
Іван БОГДАНОВ. Вогні свободи	
(П'єса на одну дію)	25

*Кабінет франкознавства
ЛДУ ім. Ів. Франка
Інв. № 3975*

Великому Каменяру
(На українском языке)

Редактор В. І. ВЕРЕЩАКА.

Техредактор П. О. БІЛИЙ. Коректори К. Г. КУРОЧКІНА,
В. Л. ЦВІЛІНГ. Обкладинка С. М. ПІКАРЯ.

БЧ 02485. Підписано до друку 16. VII. 1956 р.
Папір 54x84¹/₁₆ = 1,375 паперового = 2,75 друкарського аркушів.
Обліково-видавничих аркушів — 2. Замовлення № 2200.
Тираж 3000. Безплатно.

Облдрукарня Облуправління культури.
м. Станіслав, Радянська вул., 4.

БЕЗПЛАТНО

373981

1409